

TERITORIJALNE SNAGE NA JADRANSKOM POMORSKOM VOJIŠTU

Pri razmatranju nekih pitanja vezanih za problematiku teritorijalnih snaga na jadranskom pomorskom vojištu, neophodno je naglasiti da se polazi od toga da je koncepcija općenarodne obrane, kao trajan koncept obrane našeg samoupravnog socijalističkog društva, prihvaćena od naroda i na osnovu Ustava, Zakona o narodnoj odbrani u samom procesu realizacije i da se svakim danom sve više ugrađuje u društveni organizam.

1. — OPERATIVNA ULOGA I MJESTO TERITORIJALNIH SNAGA NA JADRANSKOM VOJIŠTU

Pomorske zemlje (Švedska, Norveška, Francuska, Italija, V. Britanija) rade danas na razvoju teritorijalne obrane na obali i otocima. One teže da radi obrane što bolje povežu raspoložive snage i potencijale na obali i moru. Kod toga, međutim, za razliku od naše koncepcije općenarodne obrane, teritorijalne snage tretiraju u osnovi kao pomoćne i podređene RM ili KoV. Mogu se zapaziti dvije tendencije više ili manje prisutne u njihovim razmatranjima:

a) da i te tzv. pomoćne snage budu što modernije opremljene, naoružane, dobro obučene i brzo dovedene u visok stepen borbene gotovosti;

b) da se sve više ističe potreba formiranja zajedničkih štabova u koje bi ulazili i predstavnici tzv. teritorijalnih pomorskih snaga, koje u određenim situacijama mogu da preuzmu i punu odgovornost za obranu pojedinih objekata i rejona obale (otoka).

Pratiti ta kretanja i iz njih izvlačiti iskustva može biti od koristi za daljnji razvoj naših teritorijalnih snaga na obali, otocima i moru.

Začetke (uslovno uzeto) teritorijalnih snaga na jadranskom pomorskom vojištu možemo naći u prošlosti u otporu naroda obale i

otoka, u podvizima uskoka i Neretljana u borbi za slobodu našeg mora. »Ova država muči se već osamdeset godina, a da nikako nije mogla obuzdati njihovu (uskočku) drskost i smionost«, govorio je Donado pred mletačkim senatom (1579).¹ Narodnooslobodilački rat predstavlja svojevrstnu potvrdu o snazi obrane koju nose narodne snage.

Jadransko pomorsko vojište (područje) kao jedinstvena i specifična oblast po vojnogeografskim, vojnotehničkim, privredno-ekonomskim i drugim osobinama je danas dio integralnog sistema organizacije samoupravnog društva u miru i ratu. Od posebnog je značaja za obrambeni sistem u cjelini, za čuvanje slobode i nezavisnost SFRJ.

Realno je očekivati da nijedan napadač na SFRJ ne bi mogao zaobići ili zanemariti jadransko pomorsko vojište i da će zbog toga po pravilu morati raspolagati modernim i snažnim pomorskim, zrakoplovnim i drugim snagama kojima će se uspješno suprotstaviti samo sveukupnost obrambenog potencijala naoružana naroda na jadranskom pomorskom vojištu i u najtežim uvjetima, tj. i da čitavo bude privremeno zauzeto od osvajača.

Operacije i borbe na Jadranu, vođene od prvih poznatih sukoba na njemu zaključno sa II SR, postepeno su sve više ukazivale da se ovo inače usko more (odnos dužine prema širini je 5:1), uporedo sa razvojem naoružanja i tehnike (porast brzine ratnih brodova, aviona, većeg dometa oružja), može promatrati samo kao jedna cjelina. Zapanjujući razvoj ratne tehnike poslije II SR još u većoj mjeri podvlači tu činjenicu. Iz toga se može zaključiti da naš dio Jadrana predstavlja u vojnotehničkom smislu takav dio cjeline čija je širina relativno mala. Prije se može govoriti o isturenoj liniji granice nego o dubini morskog prostranstva koje bi moglo danas predstavljati neku naročitu vodenu prepreku. Zahtjevi obrambenog sistema na moru ne mogu, dakle, a da ne akceptiraju mogućnost jedinstvenog angažiranja svih raspoloživih snaga i sredstava ONOR u duhu koncepcije općenarodne obrane pri: održavanju povoljnog operativnog režima, u protivdesantnoj obrani (PDO), u svim oblicima obrane (PMO, PPO, PVO, PDivO, PNHBO),² osmatranju, u blagovremenom otkrivanju snaga protivnika, izvođenju napadnih i obrambenih operacija, održavanju i osiguranju saobraćaja. U tome u osnovi leže i operativni značaj, mjesto i uloga teritorijalnih snaga na jadranskom pomorskom vojištu.

¹ Dr Grga Novak: *Jadransko more u sukobima i borbama kroz stoljeća*, str. 296.

² PMO — protivmorska obrana, PPO — protivpodmornička obrana, PVO — protivvazдушna obrana, PNHBO — protivnuklearno-kemijsko-biološka obrana.

Ako je to tako, da li će se narušiti neki osnovni principi vezani za ulogu, značaj, organizaciju i upotrebu različitih učesnika i to: operativnih, teritorijalnih i partizanskih snaga i otpora naroda? Odgovor na ovo pitanje dao je u osnovi oslobodilački rat na moru, naročito od kraja 1943. kada na jadranskom pomorskom vojištu djeluju jake operativne, teritorijalne, partizanske snage, kada se ispoljava bogatstvo otpora naroda i u sve to uklapaju i djelovanja savezničkih snaga na moru. Načelo jedinstva u našem sistemu obrane upravo zahtijeva maksimalno potvrđivanje svih tih raznolikosti. One se i usklađuju kroz funkcionisanje jedinstvenog sistema ONO.

Dakle, teritorijalne snage na jadranskom pomorskom vojištu su dio oružanih snaga na obali i otocima van sastava Ratne mornarice, u nadležnosti odgovarajućih društveno-političkih zajednica. One su organizirane, obučene, naoružane i opremljene za izvršavanje zadataka u obrani obale, otoka i obalnog mora, samostalno ili u zajedničkim dejstvima sa operativnim snagama JNA, naročito RM. Te snage čine cjelinu s operativnim snagama i cjelokupnošću otpora stanovništva na jadranskom vojištu u realizaciji obrambene doktrine naoružanog naroda našeg slobodnog samoupravnog socijalističkog društva za čiji su miran razvoj, prosperitet, integritet, nezavisnost i nesvrstanost podjednako životno zainteresirani svi narodi i narodnosti SFRJ.

2. — JEDINICE TERITORIJALNIH SNAGA NA JADRANSKOM VOJIŠTU, NJIHOVO NAORUŽANJE, OPREMA I ZADACI

Kao moguće jedinice teritorijalnih snaga bliže će se razmotriti: obalske i otočne, pomorske, pomorsko-diverzantske i protivdiverzantske.

Obalske i otočne jedinice

Teritorijalne čete i bataljoni na obali i otocima po opremi, naoružanju i osposobljenosti za dejstva na tom karakterističnom i specifičnom području čine osnovu (po masovnosti i snazi) teritorijalnih snaga. Teritorijalne čete i bataljoni kao obalske i otočne jedinice trebalo bi da se razlikuju od sličnih jedinica u drugim područjima zemlje. Ta bi razlika mogla biti približno (uslovno) izražena u mjeri u kojoj se pješadijske jedinice KoV razlikuju od pomorskodesantne pješadije. Te bi jedinice, prema tome, trebalo da budu u najvećoj mogućnoj mjeri prilagođene za zadatke na obali i otocima.

Naoružane pretežno automatskim oružjem, ručnim bacačima, minobacačima, bestrzajnim topovima, protivavionskim mitraljezima (12,7 mm) i topovima (20 mm), malim protivtenkovskim raketama, bile bi veoma pokretne i imale visok stepen vatrene moći.

Snabdjevene lakim motornim vozilima (iz mjesnih izvora), s obzirom na sve bolje komunikacije na obali i otocima, mogle bi se brzo prebacivati na ugrožena mjesta. Pomorske jedinice teritorijalnih snaga znatno pridonose visokom stepenu njihove pokretljivosti i borbene efikasnosti. Uvođenje helikoptera, u perspektivi, za razne potrebe privrede i saobraćaja, odnosno njihovo korišćenje u ratu za prebacivanje snaga TO, još više će povećati pokretljivost.

Neki dijelovi obalskih i otočnih jedinica trebalo bi da su osposobljeni i opremljeni za inženjerijske radove, naročito za brzo i efikasno zaprečavanje.

One bi mogle izvršavati niz zadataka u obrani obale i otoka. Uspješno bi mogle učestvovati u protivdesantnoj obrani, braniti objekte i dijelove obale (manje luke i sidrišta) do pristizanja jačih operativnih snaga, učestvovati u pomorskim desantima kao dijelovi snaga za prihvat ili infiltraciju (ubacivanja), kontrolirati povjerene dijelove obale i otoka. U slučaju da obalu i otoke koje brane privremeno posjednu snage napadača, ostaju na tom području i nastavljaju dejstva u pozadini.

Kao vodovi, grupe, čete (bataljoni, odredi) pod komandom komandi otoka ili obalnog sektora područja (zona) koji posijedaju, te bi jedinice bile nosioci borbenih dejstava koja bi se uklapala u jedinstven plan obrane operativnih i teritorijalnih snaga.

U obrani manjih otoka, luka i sidrišta koje ne brane operativne snage, te bi jedinice zajedno s drugim teritorijalnim snagama imale najodgovorniju ulogu, jer suvremena operacijska osnovica za djelovanje RM ne obuhvaća samo baze, već veoma široke rejone uređene za rastresit prihvat brodova. Lučka kapetanija ili njene ispostave mogu dijelom tih snaga organizirati obranu svih luka i sidrišta, sa zadatkom osmatranja i otkrivanja nadvodnih i podvodnih objekata, legitimiranja i indentifikacije svih brodova na prilazu luci (sidrištu), održavanja sistema prepreka (minskih i barikadnih), osiguranja luka (PDO, PMO, PPO, PDivO), za popravak i održavanje vezova.

Te jedinice, kao i ostale teritorijalne snage i odlučan otpor naroda, mogu imati izuzetan značaj i u odsudnoj obrani pojedinih važnih luka i otoka. Poučan je primjer odluke o upornoj obrani o. Visa 1944. Prijedlog operativnog štaba da se o. Vis uporno brani odobrio je Vrhovni štab: »... odobravamo tri brigade za obranu Visa. Utvrdite ostrvo. Postavite prepreke i mine...«.³

³ Depeša br. 8, od 19. I 1944. *Arhiv VII., dok. br. 2-I, KM-I, 6/189.*

Ljudi, materijalna sredstva, oprema i naoružanje teritorijalnih jedinica na obali i otocima i njihova najsvrsishodnija upotreba u obrani iziskuje da one raspolažu i odgovarajućim brodovima i čamcima. Čitav niz zadataka u obalnim vodama, naročito u dijelu obalnog područja privremeno zauzetog od napadača, ne bi se mogao uspješno obavljati bez plovnih sredstava. Iskustva našeg oslobodilačkog rata (kao i iz rata u Koreji i J. Vijetnamu) u pogledu veoma uspješne, gotovo univerzalne, upotrebe ribarskih brodova i čamaca, upućuje na mogućnost da u novim uvjetima, kad posjedujemo razvijenu materijalno-tehničku i kadrovsku osnovu za opremanje i naoružanje takvih brodova (čamaca), uz postojanje suvremenih operativnih snaga RM, formiramo i razvijamo u sastavu teritorijalnih i partizanskih snaga grupe, odrede i flotile naoružanih brodova i čamaca borbene (i pomoćne) namjene.

Kao plovna sredstva borbene namjene za teritorijalne snage u načelu dolaze u obzir oni mali drveni brodovi koji nisu predviđeni za operativne jedinice RM, koji mogu biti izuzeti iz privredne aktivnosti (ribarstva, snabdjevanja, prevoženja).

Jugoslavija raspolaže bogatom materijalno-tehničkom osnovom za razvoj naoružanih brodova i čamaca i za njihovo održavanje i znavljanje u ratu. Tako je na dan 31. 12. 1967. godine⁴ imala: motornih brodova i jedrenjaka od 10 do 100 BRT 481, čamaca na vesla i jedra 17.678 (15.866 BRT), motornih čamaca — 841 (19.986 BRT). Prema istim izvorima raspolagali smo sa 59 malih brodogradilišta. Mada i srednja brodogradilišta u društvenom i privatnom vlasništvu imaju oko 100 navoza sa oko 2500 radnika. Ona godišnje izgrade preko 600 čamaca i malih brodova. Sve se više orijentiraju na izgradnju i remont turističkih plovnih objekata i kao prateća industrija velikoj brodogradnji. Dalje, postoji trideset društvenih organizacija pomorstva koje pokrivaju sve osnovne aktivnosti, četiri glavne obalne radio-stanice, razvijena organizacija za održavanje plovnog puta i dr. Kao mogućan izvor za razvoj brzih plovnih jedinica (za specijalne zadatke) pojavljuju se sve više i motonautička i sportska društva. Jednostavna i brza proizvodnja čamaca od stakoplastike (uz postojanje kalupa za oko 24—48 sati), dovoljna snabdevenost sirovinama i vanbrodskim motorima domaće proizvodnje, omogućava i u najtežim uvjetima rata proizvodnju malih bržih čamaca, npr. u tajnim radionicama, skloništima, zauzetom dijelu obale i otoka.

⁴ *Godišnjak pomorstva, 1964—1967*, str. 172, 436.

Raste broj brzih čamaca, glisera, hidrokrilnih brodova, čamaca od stakoplastike i gume sa vanbrodskim motorima. Oni su, kao i ribarski brodovi (do 60 t) i čamci, po brzinama, mogućnosti maskiranja, jednostavnosti održavanja, prikladniji za dejstva u sastavu teritorijalnih snaga od većih brodova i sporih jedrenjaka koji postepeno nestaju. U izgledu je da privreda nabavi i lebdjelice. One su prikladne za brza dejstva i savlađivanje lebdjenjem niza opasnosti kojima su inače u ratu izložena klasična plovna sredstva.

U pogledu taktičko-tehničkih osobina brodova i čamaca za teritorijalne snage u obzir će doći najbolji (dobrih pomoračkih svojstava, otporni, brzi, jednostavni za održavanje, drveni, od plastične mase, malog gaza, čamci sa vanbrodskim motorima, laki za maskiranje i sl.).

Naoružanje borbenih brodova (čamaca) zavisi i od njihove veličine. Čamci i manji brodovi mogli bi imati mitraljeze i 1—2 topa od 20 mm, a veći topove do 40 mm (i minobacače). Naoružanje bi trebalo da bude postavljeno na čvrstu platformu i da bude univerzalno. U improviziranim komorama i sanducima čuvali bi se borbeni kompleti municije. Uz manje adaptacije, naročito nešto većih brodova (do 100 t), moglo bi se postići da oni nose dubinske bombe i mine. Svi bi brodovi trebalo da budu naoružani malim protivdiverzantskim bombama. Brzi brodovi i čamci (gliseri) mogu se naoružati i malim raketama.

Izvjersna ojačanja za zaštitu posade i vitalnih dijelova broda moguće je postići ugradnjom čeličnih limova (ili improvizacijama). Brodovi i čamci bili bi bojadisani, zavisno od zone djelovanja i namjene (zadatka). Za PNBHO posada bi raspolagala gas-maskama i ličnim kompletom. Svaki bi brod i čamac trebalo da ima sandučić prve pomoći. Potrebe u pitkoj vodi i hrani trebalo bi osiguravati za 5 do 10 dana, ne odstupajući od principa da se brod oslanja na izvore snabdijevanja na teritoriji kojoj pripada.

Od sredstava veze, kao prikladna za ta plovna sredstva mogu se smatrati prijenosne radio-stanice, tranzistori, semafor, aldis-lampa, signalni pištolji. Valjalo bi propisati minimum opreme kao obavezu za te brodove: kompas, komplet pomorskih karata, dvogled, opremu za vez, sidrenje, pojaseve za spasavanje, maskirne mreže.

Zadaci grupe, odreda i flotila naoružanih brodova i čamaca mogu se u osnovi podijeliti u dvije kategorije. Prva proizlazi iz opće uloge teritorijalnih snaga dok napadač nije zahvatio dio obalnog ili otočnog područja. Tada naoružani brodovi i čamci mogu da vrše patrolnu i stražarsku službu, da sprečavaju iskrcavanje manjih diverzantskih i špijunskih grupa, da štite luke i sidrišta, uništavaju luta-

juće mine, osiguravaju manja prevoženja ili sami učestvuju u spasavanju, prevoženju, snabdijevanju i evakuaciji na relaciji otok-otok ili otok-kopno i obratno.

Druga kategorija zadataka proizlazi iz uvjeta koji nastaju na dijelovima obale i otoka privremeno zauzetim od napadača. Vjerojatno se može očekivati da će manji broj brodova i čamaca, samo prikladnih za maskiranje i dejstva u pozadini, moći opstati i djelovati (uglavnom oni koji će se moći potapanjem, izvlačenjem u tajna skrovišta na kopnu i na drugi način sigurno maskirati preko dana). Međutim, izvjestan broj brzih brodova i čamaca moći će (uključujući i dio operativnih snaga RM), korištenjem pogodnosti koje pruža naša obala i karakter obrambenog rata koji bismo vodili, da se povremeno ubacuju u pozadinu, da prebacuje grupe iz sastava teritorijalnih (operativnih) jedinica, napada izolirane i slabije brodove i snage osvajača, da održava vezu, prebacuje obavještajce, diverzante i, eventualno, u pogodnim uvjetima, iskrca manje (diverzione i taktičke) desante.

Izvršenje svih zadataka na moru po jedinstvenom planu usklađuju odgovarajuće teritorijalne i operativne komande.

Organiziranje brodova i čamaca u grupi (2—3 broda — čamca), odred (2—3 grupe) i flotile (od 3 do 5 odreda) bit će tim uspješnije što bude fleksibilnija (uvažavajući partizanska načela da pojedinačni brod i manje grupe brodova, kad se pojavljuju iznenada i tamo gdje ih protivnik najmanje očekuje, postižu uspjeh). Taktika naoružanih brodova i čamaca i neka veoma racionalna rješenja u pogledu sastava štabova flotila Mornarice NOVJ (komandant, politkomesar, operativni oficir, referenti), jednostavnost dokumentacije, snabdijevanja, remonta i zbrinjavanja mogla bi se, jasno ne mehanički, koristiti za iznalaženje optimalnih rješenja.

U pogledu posada brodova (čamaca), kao jedno od rješenja koje sa stanovišta bojne gotovosti pruža efikasnost, jest kombinacija ljudstva u miru ukrcanog na te brodove (ili vlasnika brodova i čamaca) sa ribarima, pomorcima iz istog mjesta (luke), koji su odslužili vojni rok u RM, a nisu obuhvaćeni ratnim rasporedom. Komandant broda mora da ima odgovarajuću stručnu spremu. To važi i za druge specijaliste (artiljerce, minere, motoriste) na brodu, čamcu. Posada bi po pravilu trebalo da bude naoružana automatima, puškama i pištoljima, ručnim bombama i puškomitraljezima. Dobro usmjerenim i jedinstvenim programima obuke moguće je kraćim kursevima i povremenim vježbama te posade osposobiti za sve zadatke u obrani.

Iskustva iz prošlih ratova na moru, naročito iz II SR i NOR-a, najnovija iskustva iz oslobodilačkih pokreta u J. Vijetnamu, zatim rezultati djelovanja pomorskih diverzanata arapskih zemalja u borbi protiv izraelske agresije, potvrđuju vrijednost pomorskih diverzanata i ukazuju na uzlaznu fazu njihova razvoja i značaja u suvremenom ratu.

Korijene toj činjenici treba tražiti u društveno-političkim i tehnološkim fenomenima suvremenog rata. Vrhunska ratna tehnika velike vatrene moći ne može uspješno uništavati sve ciljeve. Ona je sama često veoma osjetljiva na diverzije, što je posebno karakteristično za pomorske snage i infrastrukturu na koju se naslanjaju. Sve se više i brže razvijaju snage i sredstva za najrazličitije podvodne aktivnosti u miru i posebno za dejstva pod vodom u ratu. Može se očekivati da će se budući rat na moru karakterizirati podvodnim dejstvima. Razne vrste ronilaca dobijaju, pored drugih specijalnosti, sve veću ulogu. Orijentacija na masovan razvoj (na desetke tisuća ljudi) sportskih podvodnih aktivnosti, kao jednog od izvora kadrova za pomorske diverzante, prisutna je u više zemalja (Francuskoj, Italiji). Može se očekivati da će naredne godine biti karakteristične i po tome što će doći do novih osvajanja dubina mora.

U toj vrsti jedinica faktor čovjek igra presudnu ulogu. Slobodni proizvođač predstavlja stvarno idealnu snagu koja, solidno obučena, opremljena i naoružana, ne bi mogla biti u tom domenu nadmašena od odgovarajućih snaga eventualnog agresora. Dok su klasične vojne formacije tu vrstu jedinica razvijale po logici zatvorenog uskog kruga odabranih, vezanih za vladajući vrh, realizacija koncepcije općenarodne obrane otvara nove pristupe ka neslućenim mogućnostima za razvoj tih i drugih jedinica teritorijalnih snaga.

Karakteristike pomorskih diverzanata leže u tome što se slabijim snagama uspješno može napadati jači koji nužno mora trpjeti relativno veće gubitke. Te su jedinice prikladne za postizanje uspjeha već u početnom periodu agresije i u toku rata do pobjede. Kod njih je izražen visok stupanj ekonomičnosti. Ograničenost njihove upotrebe, s obzirom na vremenske prilike, malu daljinu djelovanja, slabu pokretljivost, skromnu vatrenu moć i nedovoljnu samoobranu, u znatnoj se mjeri smanjuje poznatim povoljnim vojnogeografskim i hidrografskim karakteristikama našeg mora i obale (veliki broj otoka, male udaljenosti — u prosjeku od 0,5 do 10 mm, umjerene temperature i slabe struje mora i dr.). Pomorski diverzanti imaju, dakle, u sastavu teritorijalnih snaga znatnu prednost, naročito na dijelovima

obale i otoka eventualno privremeno zauzetim od agresora. One mogu u sastavu teritorijalnih snaga predstavljati veoma efikasne, trajne, masovne, ofanzivne jedinice.

U obrani obale i otoka od agresije pružit će se veliki broj ciljeva za dejstva pomorskih diverzanata bilo u pozadini krila primorskog fronta u zahvatu naše teritorije (obale) ili na privremeno zauzetom dijelu obale i otoka. Ti ciljevi mogu biti: plovni objekti, dijelovi infrastrukture, lučke instalacije i postrojenja, dijelovi sistema veza, osmatranja i komandovanja, skladišta i skloništa (podvodna, podzemna i površinska), saobraćajnice, remontni kapaciteti. Ciljevi će se, dakle, nalaziti na moru, obali i na otocima. Iz toga proizilazi da pomorski diverzanti u sastavu teritorijalnih snaga treba da budu osposobljeni za dejstva na kopnu, s kopna na objekte na moru, u lukama i sidrištima i za dejstva na plovne objekte s površine mora i pod vodom.

Dostizanje tih i drugih ciljeva i napad na njih bit će u znatnoj mjeri olakšani uslijed već navedenih vojnogeografskih i hidrografskih karakteristika naše obale i time što će dejstvovati u području na kojem su nikli i odrasli, gdje poznaju karakteristike mora i obale. Oni će uvijek moći doći do dopunskih podataka o neprijatelju. Njihov prihvat, smještaj, maskiranje i niz drugih potreba mogu im znatno biti olakšani neposrednim vezama sa stanovništvom. Sve će to pozitivno utjecati na efikasnost njihova djelovanja.

Orijentacija na suvremenu opremu i naoružanje tih jedinica u sastavu teritorijalnih snaga mogućna je i neophodna u razvoju ronilica za podvodno prevoženje, ronilačkih odijela i aparata, opreme za rad pod vodom, minsko-eksplozivnog naoružanja za djelovanja na napadnutom objektu, kao i oružja znatne vatrene moći za gađanje ciljeva iz daljine, sredstava za izviđanje i drugih potreba diverzanata (bešumnih pištolja, podvodnih bicikala, akvapeda, specijalnih peraja, lakih pokretnih kompresorskih stanica i baza za odmor, prihvat i psihofizičku regeneraciju). Mogućna je upotreba i improviziranih sredstava (glisera). Kod razmatranja ovog dijela problematike potrebno je naglasiti da je danas na tržištu ratne tehnike lakše kupiti najsuremeniji ratni brod nego nabaviti vrhunsko diverzantsko sredstvo. Naši instituti i industrija su u stanju da zavisno od potreba i postavljenih zadataka, serijski, standardizirano i tipizirano proizvode opremu i naoružanje. Od usklađenosti potreba operativnih i teritorijalnih snaga, zatim društava za podvodne aktivnosti, turizma i privrednih aktivnosti vezanih za istraživanje i eksploataciju bogatstva Jadrana na čemu se, kao što je poznato, u nas sve više radi, zavisi efikasnost i racionalnost realizacije programa razvoja podvodnih diverzanata.

Izvori kadrova za pomorske diverzante teritorijalnih snaga nalaze se, prije svega, u sportskim društvima za podvodne aktivnosti. (Njihov se broj danas kreće oko dvadeset, a broj aktivnih članova stalno raste.) Poduzeća »Pomgrad«, »Brodospas«, »Ivan Milutinović« i neki drugi pomorski i ribarski kolektivi, čija je aktivnost vezana za podvodne radove, također su izvor kadrova. Priznavanjem beneficiranog staža pri odsluženju vojnog roka onim omladincima koji su uspješno završili obuku u društvu za podvodne aktivnosti bio bi stimulans za obogaćivanje izvora kadra. (Neke računice pokazuju da je za RM (JNA) taj put za oko 2/3 jeftiniji, racionalniji.) Obukavanje, kao i odgovarajući dio borbene obuke, obavezno se mora izvoditi po jedinstvenom programu za određenu klasu i užu specijalnost. Ističe se naročito uloga RM u stručnom osposobljavanju instruktora. Zatvaranje kruga obuke sportsko društvo — RM — sportsko društvo (teritorijalna jedinica), uz odgovarajuće kontinuirano i sistematsko moderniziranje, zavisno od nove tehnike i sredstava i zadataka, vjerojatno bi se pokazalo najboljim.

Protivdiverzantske jedinice

Razvoj protivdiverzantskih jedinica zabilježio je u II SR krupne korake. U toku narodnooslobodilačkog rata RM fašističke Italije već u ljeto 1942. razvija protivpartizanske brodove, a početkom siječnja 1943. izdaje uputstvo za borbu protiv partizana na moru. U travnju iste godine objavljuju specijalnu direktivu u vidu knjižice (*»Direttive sulla guerriglia antipartigiana in mare«*). Nijemci produžavaju istu praksu.

Poznato je da su pomorske snage SAD bile prinuđene da za operacije u J. Vijetnamu pristupe izgradnji novih ratnih brodova i da izvrše organizacione promjene, jer VII flota nije mogla odgovoriti zadacima.⁴ Kao odgovor na sve veću opasnost od pomorskih diverzanata, jedinice i snage za PDivO sve se više razvijaju u svim suvremenim ratnim mornaricama sa zadatkom otkrivanja i uništenja pomorskih i drugih diverzanata radi zaštite vlastitih snaga i sredstava. Preuzimaju na sebe i druge zadatke, tzv. diverzije protiv diverzije. U organizaciji, obući, opremi i naoružanju tih jedinica, kao i taktici njihove upotrebe, postignut je veoma visok stupanj modernizacije. One pored ostalog raspolažu elektronskim sredstvima za detekciju i otkrivanje podvodnih diverzanata (radarima, ručnim pelovima, televizijskim kamerama, platformama za duži boravak pod vodom), zatim, helikopterima, brzim malim ratnim brodovima i čam-

⁴ *Piccole navi per una grande marina, str. 4.*

cima velike vatrene moći.⁵ Specijalni mornarički odredi nazvani »Navy's Sea-Air-Land teams« (SEAL) u sastavu snaga SAD, osposobljeni su za različite diverzantske, izviđačke i psihološke zadatke i u najtežim uvjetima. Rade na organiziranju pete kolone. Po pravilu, poznaju jezik zemlje u kojoj će djelovati. Podaci u stručnoj vojnoj literaturi ukazuju da slične specijalne mornaričke odrede razvijaju i druge RM. Prema tome, moguće je očekivati da će protivdiverzantska obrana biti suočena sa nizom veoma krupnih zadataka.

Te vrste specijalnih neprijateljskih snaga, po pravilu, na određen način počinju aktivnost u doba mira, prije otpočinjanja agresije s težnjom da za napad stvore što povoljnije uvjete.

U načelu potrebno je braniti sve objekte koji mogu biti cilj napada pomorskih diverzanata i specijalnih snaga. Sve potpunijom realizacijom koncepcije općenarodne obrane, razvoj integrirane infrastrukture, pozadinskih, materijalno-tehničkih i drugih oslonaca za djelovanje operativnih i teritorijalnih snaga pružat će veliki broj ciljeva za koje će protivnik biti zainteresiran da ih uništi i da primjenom represivnih mjera otupi oštricu otpora naroda.

Za zadatke PDivO, naročito u zaštiti objekata od dejstava iz mora i za aktivnosti vezane u moru, bit će potrebno razviti grupno-jedinice sastavljene pretežno od ljudstva osposobljenog za dejstva pod vodom (ronilaca odgovarajuće klase), pa prema tome za ovaj dio problema može se smatrati da je u osnovi razmatran u poglavlju o pomorskim diverzantima.

Time se, međutim, rješava dio problema iz protivdiverzantske obrane. Samo orijentacija na najmasovnije uključivanje svakog građanina kao aktivnog nosioca mjera sigurnosti u zaštiti životnih interesa društva kojem pripada i organiziranje specijalnih brzopokretnih grupa za kontrolu i intervenciju koje se relativno lako i brzo mogu osposobiti za te zadatke, uz sve ostale mjere, može dati dobre rezultate u PDivO.

Usvajajući pravilo da svaki trgovački brod, sidrište, pristan i privredni objekt, svako i najmanje mjesto, može samo organizirati samozaštitu i da je to dužno da uradi, problem protivdiverzantske obrane se, uz primjenu čitavog niza originalnih, nekad i improviziranih mjera, može veoma efikasno rješavati. Svaka jedinica mora biti spremna da spreči djelovanje diverzanata i da ih uništi. U otkrivanju i uništavanju diverzanata učestvuju teritorijalne jedinice, narodna milicija i stanovništvo.⁶ Ovu obranu treba permanentno usavršavati, zavisno od moguće aktivnosti najvjerojatnijeg protivnika,

⁵ Isto kao pod 4, str. 4—9.

⁶ Ratna služba JNA, član 358.

pritom nikad ne zanemarujući ni tehničke ni društveno-političke karakteristike specijalnih snaga napadača.

Ako zbrojimo razvedenu liniju naše primorske kontinentalne obale i otočnu obalu, dobijamo zbir koji pokazuje da Jugoslavija ima gotovo oko 7000 km razvedene obale. Praktično, čitava ta dužina izložena je mogućnosti djelovanja diverzanata i specijalnih snaga. Dok je obrana i kontrola naseljenih dijelova koja će vjerojatno najčešće i biti ciljevi napada, mogućna nizom mjera (neke su navedene), problem bi mogli predstavljati nenaseljeni predjeli na koje se diverzantske (specijalne) snage napadača mogu oslanjati. Od 69 otoka i 558 otočića naseljeno ih je samo oko 60.

Osiguravanjem povoljnog operativnog režima snagama RM i njenim angažiranjem u borbi protiv osnovnih pomorskih snaga agresora, rješava se očito niz bitnih pitanja iz obrane obale, ali uz sve to, na takvim prostranstvima realno je očekivati infiltraciju specijalnih snaga protivnika (diverzantskih i protivdiverzantskih) koja je utoliko vjerojatnija ukoliko uspije da zahvati veći ili manji dio pojedinih područja i privremeno ih okupira. Teritorijalne snage ne bi se mogle odreći obaveze da kontroliraju, odnosno da budu prisutne na svakom dijelu obale gdje to interesi obrane zahtijevaju i gdje po prirodi podjele zadataka i karaktera dejstava (npr. u pozadini) to mogu uspješnije da izvedu nego operativne snage RM. Naime, ovaj problem je interesantan i zbog toga što uvjeti rata mogu nametnuti dijelovima teritorijalnih (pa i operativnih) snaga potrebu preživljavanja u izuzetno teškim uvjetima kakvi mogu vladati na našim golim otocima i gdje treba osloncem na ono što nudi škrta priroda i more da se preživi, održi i bori. Ako pretpostavimo da mogućni protivnik ne bi odstupio i od tih najtežih uvjeta da stekne izvjesne prednosti, nema razloga da ne budemo u stanju da mu na svojim otocima i obali i u takvim izuzetno teškim životnim uvjetima ne pružamo adekvatan odgovor. Istraživanja i već postignuti rezultati u tom pogledu više nego ohrabruju.

Ako usvajamo princip masovnosti i kvaliteta u razvoju pomorskih diverzanata, ne smijemo zapostaviti obranu od diverzanata (PDivO) i protivpartizanskih (specijalnih) snaga u realizaciji općenarodne obrane na pomorskom vojištu.

3. — ZNAČAJ ZAJEDNIČKIH PROGRAMA, PLANSKIH PRIPREMA I REALIZACIJE

U prethodnim razmatranjima navedena jezgra (jedinice) teritorijalnih snaga pružaju mogućnost planskog razvoja svih oblika obrambenih dejstava i svih vrsta osiguranja na moru, obali i otocima

u tzv. frontalnim, zajedničkim dejstvima s operativnim snagama, u stepenu i mjeri zavisno od ratne situacije. Ona su fleksibilna kako u odnosu na specifične zahtjeve i mogućnosti pojedinih općina ili širih društveno-političkih zajednica, tako posebno u odnosu na partizanska dejstva samostalno ili u sadejstvu sa RM i KoV i na dijelovima obale i otoka privremeno zauzetim od napadača. Razumljivo je da za te zadatke u prvom redu dolaze u obzir oni dijelovi jezgra koji svojim brojem, veličinom (mali brodovi, brzi čamci) i drugim karakteristikama najuspješnije mogu da u pozadini dezorganiziraju neprijateljski sistem obalske obrane, baziranja, plovidbe. Kod toga one bi se isticala stalnom aktivnošću, iznenađenjima, zasjedama, lukavstvima, korištenjem noći i slabe vidljivosti, poštovanjem principa ekonomije snaga.

Društveno-političke organizacije odgovorne su za razvoj ovih jedinica i njihovu upotrebu u ratu, za unutrašnje odnose u njima (rad SKJ) i njihov odnos prema ostalim dijelovima sistema obrane. Posebno se ističe uloga radnih organizacija u pomorstvu, npr. lučkih kapetanija. Uključivanje 10 lučkih kapetanija i 69 lučkih ispostava koje reguliraju službu u 35 naših luka, kao i drugih radnih organizacija u realiziranju zadataka obrane, daje osnov i za niz originalnih rješenja.

Određene vojnopomorske komande RM na jadranskom pomorskom vojištu jesu ne samo taktičko-operativnog već i teritorijalnog i pozadinskog karaktera. Ta okolnost može biti samo prednost da se za sve uvjete rata i za sve njegove etape nalaze rješenja u pogledu objedinjavanja svih raspoloživih snaga u obrani obale i otoka.⁷ Nikada na jadranskom pomorskom vojištu neće, niti može biti, praznog prostora, bez obzira na to gdje će se trenutno nalaziti osnovne operativne snage RM, odnosno osnovni dijelovi pojedinih vojnopomorskih komandi. (U toku oslobodilačkog rata, II pomorski obalski sektor je izvjesno vrijeme bio van svog područja, ali je dijelom snaga, npr. udarnom grupom na o. Krku, kao i svojim drugim aktivnostima, uvijek bio okrenut ka svom području i na njemu prisutan.)

Raznolikost situacija koje mogu nastati u ratu na jadranskom pomorskom vojištu zahtijevaju da operativne snage RM, naročito lični sastav, budu osposobljene i za dejstva u sastavu partizanskih i teritorijalnih snaga.

U pogledu pozadinskog osiguranja teritorijalnih snaga polazilo se od principa da će se ono razvijati kao sastavni dio društvenog i ekonomskog sistema na obali i otocima. Dobro usklađen plan srednjo-

⁷ *Zakon o narodnoj odbrani, čl. 12. i 13.*

ročnog plana razvoja ove oblasti sa interesima obrane, posebno u odnosu na turizam (prostorno uređenje Jadrana, razvoj tzv. plave magistrale sa nizom malih pristana, pumpnih stanica, prihvatilišta, punktova veza i sl.), pomorsku privredu (brodogradnja planira da od 500.000 BRT, proizvodnju brodova u narednih pet godina poveća na 2.000.000 BRT godišnje), istraživanja i eksploataciju bogatstva Jadrana, jačanje ekonomskog potencijala i porast standarda stanovništva (naročito na otocima), može u perspektivi riješiti veoma povoljno na planskoj osnovi čitav niz pitanja vezanih za financiranje, razvoj sredstava i opreme, naoružanje, školovanje i obuku ljudstva, jačanje infrastrukture i potencijala svih učesnika u obrani obale i otoka.

Razvoj civilne zaštite, zatim uključivanje velikih potencijala trgovačke mornarice i brodogradnje u obrambene napore zemlje (što nije predmet ovog razmatranja), ne mogu biti pravilno usmjereni bez njihova usklađivanja sa razvojem teritorijalnih i operativnih snaga na jadranskom pomorskom vojištu i obratno.

Čitav niz opreme, sredstava i naoružanja za potrebe teritorijalnih snaga gotovo je istovjetan sa potrebama operativnih snaga RM (isključujući udarne flotne snage i vrhunsku tehniku, namijenjenu za dejstva na otvorenom moru), što je znatna prednost.

Stručna osposobljenost teritorijalnih snaga na obali i moru ne smije ozbiljnije zaostajati za sposobnošću odgovarajućih specijalista u RM. Kao osnovni i najkvalificiraniji izvor za obuku stručnih kadrova pojavljuje se RM, ali masovna ljudska baza na koju se oslanja koncepcija općenarodne obrane zahtijeva i šire stjecanje stručnih i drugih znanja, što ne može a da ne nađe odraza na svim nivoima školovanja uz njegovu odgovarajuću reformu.

Postoji i niz drugih zajedničkih pitanja u jedinstvenom sistemu obrane (organizacije sistema oružja, borbenih sistema, razvoja oružja i sredstava, zaštita tajnosti i obezbjeđenja, mobilizacije i popune, način upotrebe snaga i dr.). Neophodno je koordinirati zajedničke, naročito vojnosigurnosne procjene i stalan tok informativno-obavještajnih podataka prema (stalan tok informacija) nivoima odgovornosti u oružanim snagama, što svrsishodnije angažirati naučne kapacitete, objedinjavati napore u teoretskoj razradi koncepcije i njenoj popularizaciji.

Razvoj teritorijalnih snaga na jadranskom pomorskom vojištu omogućava i rasterećivanje mirnodopskog ešelona operativnih snaga RM i njegovu dalju modernizaciju kao snage za sprečavanje iznenađenja i osiguranja za razvoj i puno funkcioniranje svih snaga obrane na obali, otocima i moru.

Jedinstveno rukovodstvo (VK) za oružane snage (OS) i obranu zemlje (ONOR) pojavljuje se u miru i ratu kao osnovni usmjerivač razvoja opreme, naoružanja, planiranja proizvodnje i rezervi za potrebe obrane, obuke kadra i odnosa svih učesnika, zatim u reguliranju principa rasporeda obveznika, regrutiranju i mobilizacije, nadležnosti postavljanja starješina u teritorijalnim snagama i uređivanju teritorija. Ono posješuje i princip dogovaranja i po potrebi, formiranje zajedničkih financijskih fondova. Time omogućava svakom da u okvirima svoje nadležnosti postupa i odgovara u miru i ratu i, što je naročito važno, osigurava jedinstvenost komandovanja.⁸

Iznalaženje odgovarajućih rješenja za pravilno funkcioniranje složenog sistema općenarodne obrane leži i u efikasnosti upravljanja, rukovođenja i komandovanja primjenom najsuvremenijih metoda i sredstava, uključujući kompjutere, i u trasiranju perspektive razvoja oružanih snaga i cijele obrane na dostignućima nauke i naučnog predviđanja budućnosti, sve više prožete već prisutnom naučno-tehničkom revolucijom kao lokomotivom progresa i u sve razvijenijim oblicima samoupravljanja kojem težimo kao svjetsko-historijskom procesu današnjice. U njemu kao dva lica iste stvari optimalno se objedinjuju na demokratskoj i ravnopravnoj osnovi autonomija dijelova sa cjelovitošću sistema radi ostvarivanja zajedničkih interesa u obrani zemlje.

U takvom trendu razvoja, teritorijalne snage na jadranskom pomorskom vojištu su trajna, masovna, dinamična, uvijek živa i nekonvencionalna podloga od izuzetnog značaja za efikasnost sistema općenarodne obrane u kojem djeluju i operativne snage i stalno prisutan otpor naroda svakom agresoru.

Kapetan bojnog broda
Anđelko KALPIC

LITERATURA

- 1) H. Richmond: *The Navy as an instrument of Police, Cambridge, 1953.*
- 2) Jovan Vasiljević: *Dejstva na Jadranu u narodnooslobodilačkom ratu, VIZ JNA, Beograd, 1957.*
- 3) Dr Grga Novak: *Jadransko more u sukobima i borbama kroz stoljeća, Vojno delo, Beograd, 1962.*
- 4) *Ratna služba JNA, 1964.*
- 5) *I mezzi d'assalto, Ufficio storico della Marina Militare, vol. XIV, Roma 1964.*

⁸ Zakon o narodnoj odbrani, čl. 26.

6) *Zakon o narodnoj odbrani*, Biblioteka Savezne skupštine, Beograd, 1968.

7) *Ratna iskustva u Vijetnamu i njihova primena u Evropi* (prijevod sa njemačkog), IB, CVB br. 8, Beograd, 1968.

8) *Pomorske djelatnosti sa gledišta medicinskih i društvenih nauka*, Mornarički glasnik, Pomorska biblioteka, Beograd, 1969.

9) *Godišnjak pomorstva (1964—1967)*, Udruženje pomorskog brodarstva Jugoslavije, Beograd, 1969.

10) *Vladimiro Durante, Ten. col. f.: La difesa Costiera. Idee per una moderna impostazione concettuale ed una efficace organizzazione*, Rivista militare, 2/1969.

11) *Mario Ostojić, kap. boj. broda: Problemi, perspektive i tendencije u razvoju ronjenja*, Mornarčki glasnik br. 3/1969.

12) *Ratni dnevnik admirala Jadrana*, mikrofilm London, Vojnoistorijsk institut JNA, Beograd, 1969.

13) *Deveti kongres SKJ, Kultura*, Beograd, 1969.